Central Asian Research Journal of Natural and Exact Sciences
INTERNATIONAL SCIENTIFIC, APPLIED AND THEORETICAL JOURNAL
2026 / № 1(2)
SCIENCE FOR A SUSTAINABLE CENTRAL ASIA

ZAMONAVIY TA’LIM JARAYONIDA O‘QITUVCHINING PEDAGOGIK MAHORATI VA KASBIY KOMPETENSIYASI.

Raimova Ozodabonu Ilxomjon qizi
Navoiy innovatsiyalar universiteti
Ijtimoiy gumanitar fanlar kafedrasi
Boshlang‘ich ta’lim yo‘nalishi talabasi
Ilmiy rahbar: Ismoilova Malika Erkinovna

Annotatsiya. Ushbu maqolada zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasini rivojlantirishning pedagogik asoslari, ta’lim sifatini oshirishdagi ahamiyati hamda samaradorligi yoritiladi. Shuningdek, o‘qituvchining kasbiy bilim va ko‘nikmalari, pedagogik qobiliyati, kommunikativ madaniyati, ijodkorligi va innovatsion yondashuvlaridan foydalanish imkoniyatlari tahlil qilinadi. Zamonaviy ta’lim talablariga mos ravishda pedagogning axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanishi, o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnatishi, mustaqil va tanqidiy fikrlashni rivojlantirishga yo‘naltirilgan faoliyatini takomillashtirish masalalariga alohida e’tibor qaratiladi. Shuningdek, o‘qituvchining uzluksiz kasbiy rivojlanishi, o‘z ustida ishlashi va pedagogik faoliyatida zamonaviy metodlardan foydalanishi ta’lim-tarbiya jarayonining samaradorligini ta’minlovchi muhim omil sifatida asoslanadi.

Kalit so‘zlar: zamonaviy ta’lim, pedagogik mahorat, kasbiy kompetensiya, o‘qituvchi, kasbiy rivojlanish, pedagogik qobiliyat, innovatsion texnologiyalar, pedagogik faoliyat, kommunikativ kompetensiya, axborot-kommunikatsiya texnologiyalari, ta’lim sifati, ijodkorlik, interfaol metodlar, uzluksiz ta’lim.

Abstract. This article discusses the pedagogical foundations of developing teachers’ pedagogical skills and professional competence in the modern educational process, their importance in improving the quality of education, and their effectiveness. It also analyzes teachers’ professional knowledge and skills, pedagogical abilities,

communication culture, creativity, and opportunities for using innovative approaches. Particular attention is paid to the use of information and communication technologies by teachers in accordance with modern educational requirements, establishing effective communication with students, and improving activities aimed at developing independent and critical thinking. Furthermore, the teacher's continuous professional development, self-improvement, and application of modern methods in pedagogical practice are substantiated as important factors ensuring the effectiveness of the educational process.

Keywords: modern education, pedagogical skills, professional competence, teacher, professional development, pedagogical ability, innovative technologies, pedagogical activity, communicative competence, information and communication technologies, quality of education, creativity, interactive methods, lifelong learning.

Аннотация. В данной статье рассматриваются педагогические основы развития педагогического мастерства и профессиональной компетентности учителя в современном образовательном процессе, их значение для повышения качества образования и эффективность. Также анализируются профессиональные знания и навыки учителя, педагогические способности, коммуникативная культура, творческий потенциал и возможности использования инновационных подходов. Особое внимание уделяется использованию педагогом информационно-коммуникационных технологий в соответствии с современными требованиями образования, установлению эффективного взаимодействия с учащимися, а также совершенствованию деятельности, направленной на развитие самостоятельного и критического мышления. Кроме того, непрерывное профессиональное развитие учителя, работа над собой и применение современных методов в педагогической деятельности рассматриваются как важные факторы обеспечения эффективности образовательного и воспитательного процесса.

Ключевые слова: современное образование, педагогическое мастерство, профессиональная компетентность, учитель, профессиональное развитие,

педагогические способности, инновационные технологии, педагогическая деятельность, коммуникативная компетентность, информационно-коммуникационные технологии, качество образования, творчество, интерактивные методы, непрерывное образование.

Bugungi globallashuv va axborot texnologiyalari jadal rivojlanayotgan davrda ta’lim tizimi oldida turgan eng muhim vazifalardan biri — zamonaviy bilim va ko‘nikmalarga ega, mustaqil fikrlaydigan, ijodkor va raqobatbardosh yosh avlodni tarbiyalashdan iborat. Ushbu vazifalarni amalga oshirishda o‘qituvchining o‘rni beqiyosdir. Chunki ta’lim sifatini belgilovchi asosiy omillardan biri pedagogning bilim darajasi, kasbiy tayyorgarligi, pedagogik mahorati va o‘quvchilar bilan samarali muloqot o‘rnata olish qobiliyatidir. Zamonaviy ta’lim jarayoni o‘qituvchidan nafaqat chuqur nazariy bilimga ega bo‘lishni, balki ushbu bilimlarni amaliyotda samarali qo‘llashni, yangi pedagogik texnologiyalardan foydalanishni va o‘quvchilarning individual xususiyatlarini hisobga olishni ham talab etadi. Shu sababli bugungi kunda pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiya tushunchalari ta’lim tizimining muhim tarkibiy qismlaridan biri sifatida namoyon bo‘lmoqda.

Zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati ta’lim samaradorligini ta’minlovchi muhim omillardan biri hisoblanadi. Pedagogik mahorat o‘qituvchining nazariy bilimlari, amaliy tajribasi, kasbiy qobiliyati, pedagogik odobi va ijodkorligi bilan chambarchas bog‘liq. Haqiqiy pedagog o‘z fanini yaxshi bilish bilan bir qatorda, uni o‘quvchilarga tushunarli, qiziqarli va samarali usullarda yetkazib bera olishi kerak. Bunda o‘qituvchining nutq madaniyati, muomala odobi, sabr-toqati, kuzatuvchanligi va tashkilotchilik qobiliyati alohida ahamiyat kasb etadi. Pedagogik mahoratning muhim tarkibiy qismlaridan biri pedagogik qobiliyatdir. Pedagogik qobiliyat o‘qituvchining o‘quvchilar bilan ishlash, ularning psixologik xususiyatlarini anglash, bilim olishga bo‘lgan qiziqishini oshirish va ta’lim jarayonini samarali boshqarish imkoniyatlarini belgilaydi. Ayniqsa, boshlang‘ich ta’lim bosqichida o‘qituvchining pedagogik mahorati yanada muhim ahamiyatga ega. Chunki boshlang‘ich

sinf o‘quvchilarida bilim olishga bo‘lgan munosabat, o‘qishga qiziqish, mustaqil fikrlash va muloqot madaniyati aynan shu davrda shakllanadi.

O‘qituvchining kasbiy kompetensiyasi uning ta’lim-tarbiya jarayonidagi faoliyatini samarali tashkil etish imkoniyatini belgilovchi asosiy mezonlardan biridir. Kasbiy kompetensiyaga ega pedagog o‘z fanini mukammal biladi, zamonaviy o‘qitish metodlarini tanlay oladi, o‘quvchilarning bilim darajasini to‘g‘ri baholaydi va ta’lim jarayonida yuzaga keladigan muammolarga mustaqil yechim topa oladi. Shuningdek, u o‘zining kasbiy faoliyatini tahlil qiladi, yo‘l qo‘ygan kamchiliklarini aniqlaydi va ularni bartaraf etish ustida muntazam ishlaydi. Kasbiy kompetensiya bir necha muhim yo‘nalishlarni o‘z ichiga oladi. Jumladan, metodik kompetensiya o‘qituvchining darsni samarali rejalashtirishi, mos metod va vositalarni tanlashi hamda o‘quvchilarning bilimini baholay olishini anglatadi. Kommunikativ kompetensiya esa pedagogning o‘quvchilar, ota-onalar va hamkasblar bilan samarali muloqot o‘rnatishi, fikrlarini aniq va tushunarli ifodalashi bilan belgilanadi. Axborot-kommunikatsion kompetensiya zamonaviy raqamli vositalar, elektron ta’lim resurslari va interaktiv platformalardan foydalanish qobiliyatini ifodalaydi. Shuningdek, innovatsion kompetensiya yangi pedagogik yondashuvlarni o‘zlashtirish va ularni amaliyotga tatbiq etishda namoyon bo‘ladi. Bugungi kunda ta’lim jarayoniga innovatsion pedagogik texnologiyalarning kirib kelishi o‘qituvchidan yangicha fikrlash va faoliyat yuritishni talab qilmoqda. An’anaviy ta’limda asosiy e’tibor ko‘proq o‘qituvchining ma’lumot berishiga qaratilgan bo‘lsa, zamonaviy ta’limda o‘quvchining faolligi, mustaqil izlanishi, muammoli vaziyatlarni hal qilishi va ijodiy fikrlashi ustuvor ahamiyat kasb etmoqda. Shu sababli pedagog dars jarayonida interfaol metodlardan, muammoli ta’lim, loyiha asosida o‘qitish, kichik guruhlarda ishlash, aqliy hujum, klaster va munozara kabi usullardan samarali foydalanishi lozim.

Interfaol metodlar o‘quvchilarni dars jarayonining faol ishtirokchisiga aylantiradi. Bunday metodlar orqali o‘quvchilar o‘z fikrlarini erkin bayon etish, boshqalarning fikrlarini tinglash, taqqoslash, tahlil qilish va xulosa chiqarish imkoniyatiga ega

bo‘ladilar. O‘qituvchi esa ushbu jarayonda yo‘naltiruvchi, tashkilotchi va maslahat beruvchi vazifasini bajaradi. Natijada ta’lim jarayonida o‘zaro hamkorlik muhiti shakllanadi va o‘quvchilarning bilim olishga bo‘lgan motivatsiyasi ortadi. Zamonaviy pedagogning kasbiy faoliyatida axborot-kommunikatsiya texnologiyalaridan foydalanish ham muhim o‘rin tutadi. Kompyuter, interaktiv doska, elektron darsliklar, multimedia vositalari va ta’limiy platformalar darslarni yanada mazmunli va ko‘rgazmali tashkil etishga yordam beradi. Ayniqsa, murakkab mavzularni animatsiyalar, videolavhalar, elektron taqdimotlar va virtual mashg‘ulotlar yordamida tushuntirish o‘quvchilarning mavzuni o‘zlashtirish darajasini oshirishi mumkin. Sun’iy intellekt texnologiyalarining rivojlanishi ham o‘qituvchining kasbiy faoliyatiga yangi imkoniyatlarni olib kirmoqda. Sun’iy intellekt vositalari yordamida dars ishlanmalarini tayyorlash, topshiriqlar yaratish, o‘quv materiallarini moslashtirish va o‘quvchilarning bilim darajasiga mos mashqlar ishlab chiqish mumkin. Biroq bunday vositalardan foydalanishda pedagogning mustaqil fikri, kasbiy mas’uliyati va nazorati muhim ahamiyatga ega. Texnologiya o‘qituvchining o‘rnini egallamasligi, balki uning faoliyatini qo‘llab-quvvatlovchi vosita bo‘lib xizmat qilishi kerak.

O‘qituvchining pedagogik mahoratini namoyon etuvchi yana bir muhim jihat — bu uning kommunikativ madaniyatidir. Ta’lim jarayonida o‘qituvchi va o‘quvchi o‘rtasidagi munosabat o‘zaro hurmat, ishonch, samimiylik va hamkorlikka asoslanishi lozim. O‘qituvchining har bir so‘zi, munosabati va xatti-harakati o‘quvchining shaxsiy rivojlanishiga ta’sir ko‘rsatadi. Shu sababli pedagog o‘quvchilarni kamsitmasligi, ularning fikrlarini hurmat qilishi, xatolarini to‘g‘ri tushuntirishi va har bir bolaning imkoniyatlarini hisobga olishi zarur. Ayniqsa, kichik maktab yoshidagi bolalar bilan ishlashda individual yondashuv muhim hisoblanadi. Chunki har bir o‘quvchining qobiliyati, qiziqishi, bilimni o‘zlashtirish tezligi va psixologik xususiyatlari bir-biridan farq qiladi. Mahoratli o‘qituvchi ana shu farqlarni hisobga olgan holda ta’lim jarayonini tashkil etadi. Bilimi yuqori bo‘lgan o‘quvchilarga murakkabroq topshiriqlar berish, qiynalayotgan bolalarga esa qo‘shimcha tushuntirish va amaliy yordam ko‘rsatish orqali

ta’lim samaradorligiga erishish mumkin.

Pedagogning kasbiy rivojlanishi uzluksiz jarayon hisoblanadi. Chunki ta’lim tizimida yuz berayotgan yangilanishlar, yangi o‘quv dasturlari, metodik yondashuvlar va texnologiyalar o‘qituvchidan muntazam ravishda bilim va ko‘nikmalarini yangilab borishni talab etadi. Malaka oshirish kurslarida qatnashish, ilmiy-metodik adabiyotlarni o‘rganish, seminar va konferensiyalarda ishtirok etish, tajribali pedagoglar bilan fikr almashish o‘qituvchining kasbiy salohiyatini oshirishga xizmat qiladi. Bundan tashqari, o‘qituvchi o‘z faoliyatini muntazam tahlil qilib borishi, darslarining samaradorligini baholashi va yangi yondashuvlarni sinab ko‘rishi zarur. O‘z-o‘zini rivojlantirishga intilgan pedagog ta’lim jarayonidagi o‘zgarishlarga tez moslashadi, yangi pedagogik muammolarga ijodiy yondashadi va o‘quvchilarning ehtiyojlariga mos ta’lim muhitini yaratadi. Kasbiy kompetensiya va pedagogik mahoratning rivojlanishida o‘qituvchining ijodkorligi ham alohida ahamiyatga ega. Ijodkor pedagog bir xil usul bilan cheklanib qolmaydi, balki dars mazmuni, o‘quvchilarning yoshi va qiziqishlariga qarab turli ta’limiy vositalardan foydalanadi. U o‘quvchilarni izlanishga, yangilik yaratishga, savol berishga va o‘z fikrini asoslashga undaydi. Bunday yondashuv ta’lim jarayonini jonlantirib, o‘quvchilarda bilimga nisbatan ijobiy munosabatni shakllantiradi. Shunday qilib, zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasi bir-biri bilan uzviy bog‘liq tushunchalardir. Pedagogik mahorat o‘qituvchining kasbiy bilim va ko‘nikmalarini amaliy faoliyatda samarali namoyon etishiga yordam bersa, kasbiy kompetensiya uning ta’lim jarayonidagi vazifalarni sifatli bajarishi uchun zarur bo‘lgan bilim, tajriba va qobiliyatlarni birlashtiradi.

Xulosa qilib aytganda, zamonaviy ta’lim jarayonida o‘qituvchining pedagogik mahorati va kasbiy kompetensiyasi ta’lim sifatini oshirish, barkamol avlodni tarbiyalash hamda o‘quvchilarning intellektual salohiyatini rivojlantirishda muhim ahamiyat kasb etadi. Bugungi kun pedagogi nafaqat o‘z fanini chuqur biladigan mutaxassis, balki ijodkor, tashabbuskor, izlanuvchan, zamonaviy texnologiyalardan samarali foydalana oladigan va o‘quvchilar bilan to‘g‘ri muloqot o‘rnata oladigan shaxs bo‘lishi lozim.

Pedagogik mahorat va kasbiy kompetensiyani rivojlantirish o‘qituvchidan doimiy izlanish, o‘z ustida ishlash, yangi bilimlarni egallash hamda zamonaviy pedagogik yondashuvlarni amaliyotga tatbiq etishni talab qiladi. Ayniqsa, innovatsion texnologiyalar, interfaol metodlar va axborot-kommunikatsiya vositalaridan foydalanish ta’lim jarayonining samaradorligini oshirishga xizmat qiladi.

Foydalanilgan adabiyotlar

1. O‘zbekiston Respublikasining 2020-yil 23-sentabrdagi O‘RQ-637-sonli «Ta’lim to‘g‘risida»gi Qonuni.

2. O‘zbekiston Respublikasi Prezidentining 2019-yil 29-apreldagi PF-5712-sonli «O‘zbekiston Respublikasi Xalq ta’limi tizimini 2030-yilgacha rivojlantirish konsepsiyasini tasdiqlash to‘g‘risida»gi Farmoni.

3. Mavlonova R., Vohidova N., Rahmonqulova N. Pedagogika nazariyasi va tarixi. – Toshkent, 2010.

4. Azizxo‘jayeva N.N. Pedagogik texnologiyalar va pedagogik mahorat. – Toshkent: TDPU, 2006.

5. Xoliqov A. Pedagogik mahorat. – Toshkent: Iqtisod-Moliya, 2011.

6. Markova A.K. Psixologiya professionalizma. – Moskva: Znaniye, 1996.

7. Kuzmina N.V. Professionalizm lichnosti prepodavatelya. – Moskva, 1990.

8. O‘zbekiston Respublikasi Maktabgacha va maktab ta’limi vazirligining rasmiy sayti – www.uzedu.uz.

9. O‘zbekiston Respublikasi qonunchilik ma’lumotlari milliy bazasi – www.lex.uz.

10. Ziyonet ta’lim portali – www.ziyonet.uz.